

Türk Eğitim Tarihinde İz Bırakan Okullar Cilt 1

Editörler:

Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

Dr. Maksut ÖNLEN

Editörler: Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ - Dr. Maksut ÖNLEN

TÜRK EĞİTİM TARİHİNDE İZ BIRAKAN OKULLAR CİLT 1

ISBN 978-625-8516-51-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Aralık 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş

Dizgi-Grafik Tasarım: Beyza Nur Erdoğan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitim, insanlığın varoluşundan bu yana toplumların gelişiminde belirleyici bir rol oynamış; bilgi, kültür ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan en temel yapı taşlarından biri olmuştur. Tarihin ilk dönemlerinde aile ve toplum içinde başlayan eğitim süreci, zamanla kurumsallaşarak medreselerden akademilere, köy okullarından modern üniversitelere uzanan zengin bir dönüşüm yaşamıştır.

Bu çalışmada, eğitim kurumlarının tarihsel gelişim süreci ele alınırken; geçmişin mirasını, değişen toplumsal ihtiyaçları ve günümüz eğitim anlayışını birbirine bağlayan bir perspektif sunmak amaçlanmaktadır. Bugün sahip olduğumuz eğitim sistemi, yüzyıllar boyunca farklı uygarlıkların ortaya koyduğu fikirler, reformlar ve yeniliklerin birikimiyle şekillenmiştir. Dolayısıyla geçmişten günümüze uzanan bu yolculuk, yalnızca kurumların değil, aynı zamanda insanlığın bilgiye ulaşma ve bilgiyi yeniden üretme hikâyesidir. Tam da bu noktada bu çalışmamızda aslında geçmişten günümüze uzanan değişim ve dönüşüm dinamiklerini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmamız seri şeklinde ülkemizdeki 81 ildeki tarihsel bir süreci bulunan eğitim kurumlarından örneklerini içerecektir.

Bu çalışmanın, eğitim kurumlarının tarihsel gelişimini anlamak isteyen araştırmacılara, öğrencilere ve eğitim alanına ilgi duyan tüm okuyuculara katkı sağlamasını diliyoruz..

Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

Dr. Maksut ÖNLEN

Tokat-2025

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

1. Bölüm: Abdurrahman Paşa Lisesi

Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT, Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-0764-1279

Doç. Dr. İbrahim DEMİRBAŞ, Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8692-1059

2. Bölüm: Kabataş Erkek Lisesi

Doç. Dr. Fatıma Betül DEMİR EVCİMEN, Bartın Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3573-6160

3. Bölüm: Galatasaray Lisesi

Doç. Dr. Ülkü ULUKAYA ÖTELEŞ, Muş Alparslan Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5780-2034

4. Bölüm: Adana Erkek Lisesi (Mekteb-i Rüşdiye-i Askeri)

Uzm. Figen BAYSAL, MEB

ORCID No: 0009-0006-4570-1435

5. Bölüm: Samsun Atatürk Anadolu Lisesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TURGUT, Amasya Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3595-3111

6. Bölüm: Kadın Eğitiminde Öncü Bir Kurum: Erenköy Kız Lisesi

Dr. Esra İZMİR, Sinop Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9106-0994

7. Bölüm: Tevfik Sırrı Gür Anadolu Lisesi (Mersin İdâdisi)

Dr. Tutku YALÇINKAYA, Bağımsız Araştırmacı

ORCID No: 0000-0001-7568-453X

8. Bölüm: Adana Kız Lisesi

Dr. Mehmet TATAN, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7604-426X

Dr. Mehmet FANSA, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5770-797X

9. Bölüm: Afyon Lisesi

Uzm. Mehmet Ali KÖSEM

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları	iv

1. BÖLÜM

ABDURRAHMAN PAŞA LİSESİ

Giriş.....	1
Abdurrahman Nurettin Paşa ve Abdurrahman Paşa Lisesi Tarihi	1
Abdurrahman Paşa Lisesinin İlk Öğretmen Kadrosu ve Mezun Öğrencileri.....	4
Abdurrahman Paşa Lisesinin Önemli Mezunları ve Topluma Katkıları	9
Abdurrahman Paşa Lisesinin Vizyonu	11
Kaynakça.....	11

2. BÖLÜM

KABATAŞ ERKEK LİSESİ

Giriş.....	13
Kabataş Erkek Lisesi'nin Kuruluşu ve İlk Yılları.....	14
Kabataş Erkek Lisesi'nin İlk Öğretmen Kadrosu ve Öğrencileri.....	17
Kabataş Erkek Lisesi'nin Önemli Mezunları ve Topluma Katkıları.....	18
Kabataş Erkek Lisesi'nin Geleceğe Yönelik Vizyonu.....	19
Kaynakça.....	20

3. BÖLÜM

GALATASARAY LİSESİ

Giriş.....	21
Galatasaray Lisesi'nin Kuruluşu ve Tarihçesi.....	22
Galata Sarayı Ocağı'nın Kuruluşu	22
Galatasaray Lisesi'nin Kuruluşu ve İlk Yılları	23
Mekteb-i Sultani Dönemi	23
Cumhuriyet Döneminde Galatasaray Lisesi	24
Galatasaray Lisesi'nde Eğitim: Geçmişten Günümüze Ders Programları ve Müfredat	25
Galatasaray Lisesi Mezunları ve Topluma Katkıları	26
Galatasaray Lisesi'nin Geleceğe Yönelik Vizyonu	34
Kaynakça	34

4. BÖLÜM

ADANA ERKEK LİSESİ (MEKTEB-İ RÜŞDİYE-İ ASKERİ)

Adana Erkek Lisesi: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Eğitim Mabedi	36
Rüşdiye Mektepleri ve Tarihi Gelişimi.....	36
Tarihi Bir Çınar Adana Erkek Lisesi: Müdahaleler, Saldırıları, Mezunsuz Geçirilen Yıllar	38
1883-1885 Adana Askeri Rüştiyesi.....	44
1885-1907 Adana İdadisi.....	46
1907-1923 Adana Sultanisi.....	48
Tarihi Arka Plan.....	48
Fizikî Ortam ve Öğrenci Profili.....	49
Adana Sultanisi'nin Önemi	49
1924 Sonrası Adana Lisesi: Eğitim, Mezuniyet Gelenekleri, Başarılar ve Sosyal Yaşam.....	50
Giriş.....	50
Kurumsal Yapı ve Eğitim Sistemindeki Dönüşüm	50
Dönemsel Olarak Okutulan Dersler	50
Sosyal ve Sportif Faaliyetler.....	51
Mezuniyet Törenleri ve Mezun Buluşmaları.....	51
Kazanılan Ödüller ve Başarılar	51
Adana Erkek Lisesi Müdürleri (1883–2025).....	52
Adana Erkek Lisesi Mezunları ve Öğretmenleri	52
Mezun Olan Ünlü İsimler	53
Kaynakça.....	59

5. BÖLÜM

SAMSUN ATATÜRK ANADOLU LİSESİ

Sonuç ve Değerlendirme	75
Kaynakça.....	76

6. BÖLÜM

KADIN EĞİTİMİNDE ÖNCÜ BİR KURUM: ERENKÖY KIZ LİSESİ

Giriş.....	78
Osmanlı Devleti'nde Kadın Eğitimi.....	79
Tanzimat Öncesinde Kadın Eğitimi.....	79
Tanzimat Döneminde Kadın Eğitimi.....	79
II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Eğitimi	80
Erenköy Kız Lisesi'nin Kuruluş Süreci ve Tarihsel Gelişimi	81
Eğitim-Öğretim Yapısı	84

Akademik ve İdari Teşkilat.....	85
Öğrenci Kabul Şartları ve Yaş Grupları	86
Erenköy Kız Lisesi Mezunu Öğrenciler ve Toplumsal Katkıları	87
Sonuç.....	92
Kaynakça.....	93

7. BÖLÜM

TEVFİK SIRRI GÜR ANADOLU LİSESİ (MERSİN İDÂDİSİ)

Tüccarlar, Göçmenler ve Cumhuriyet: Bir Kentin Kültürel Kodları Nasıl Yazıldı?.....	95
19. Yüzyıl Rüştîyesinden 21. Yüzyıl Lisesine: Savaşlar, Yangınlar ve Yeniden Doğuşlar	101
1872 Mersin Rüştîye Mektebi	102
1909 Mersin İdâdisi	103
1923 Mersin Ticari İdâdi Mektebi.....	104
1928 Mersin Ortaokulu	106
1945 Mersin Lisesi.....	108
Sonuç ve Değerlendirme: Eğitim Kurumu Olarak TSGAL'nin Sembol Değeri	112
Teşekkür.....	113
Ekler	114
Kaynakça.....	115

8. BÖLÜM

ADANA KIZ LİSESİ

Adana'nın Coğrafi Özellikleri ve Tarihsel Gelişim Süreci	117
Osmanlı Döneminde Eğitim Reformları ve Mekteb-i İdâdi-i Mülki'nin Kuruluşu	118
Adana Kız Lisesi'nin Tarihsel Dönüşümü.....	119
Kaynakça.....	126

9. BÖLÜM

AFYON LİSESİ

Kaynakça	133
----------------	-----

1. BÖLÜM

ABDURRAHMAN PAŞA LİSESİ

Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT, Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-0764-1279

Doç. Dr. İbrahim DEMİRBAŞ, Kastamonu Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8692-1059

Giriş

Osmanlı Devleti'nde Avrupai anlamda eğitim faaliyetleri 19. yüzyılda başlamıştır. Özellikle II. Mahmut döneminde önemli reformlar yapılmıştır. İlköğretim mecburi hale getirilmiş sübyan mektepleri hızla yaygınlaştırılmıştır. 1846 yılında Mekatib-i Umumiye Nazırlığı kurulmuş ve bundan sonra rüştiye mekteplerinin sayısı artmıştır. 1852 yılında İstanbul'da 12 rüştiye varken bu sayı 1874'te 18'e yükselmiştir. Yine 1853 yılında İstanbul dışında rüştiyelerin sayısı 25'e ulaşmıştır. İdadi adının bir ortaöğretim kurumunda kullanılması 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kesinleşmiştir. Buna göre Müslüman ve Hristiyan tebaa çocuklarının ortak kültür etrafında kaynaşmasını sağlamak düşüncesiyle 4 yıllık rüştiyeler üzerine 3 yıllık idadilerin yani liselerin açılması planlanmıştır. Öncelikle bu okullar sancak merkezlerinde düşünülmüştür. Bu doğrultuda ilk İdadi 1873'te İstanbul'da 1875'te Mora da açılmıştır. 1883 yılında Kastamonu Valiliğine tayin eden ileri görüşlü ve saygın bir devlet adamı olan Abdurrahman Paşa, Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü durumdan kurtulmasının ancak eğitim alanında yapılacak reformlarla mümkün olabileceğini görmüştür. Bu kapsamda İstanbul dışında özellikle Anadolu'da idadi statüsüne sahip henüz bir mektep yokken Kastamonu'da İdadi adıyla bir okul açılmasına karar verilmiştir (Eski, 2005).

Abdurrahman Nurettin Paşa ve Abdurrahman Paşa Lisesi Tarihi

Okulun kurucusu olan Abdurrahman Nurettin Paşa, Osmanlı idari teşkilatında çeşitli vilayetlerde valilik görevlerinde bulunmuş, ardından Umûr-ı Nafia Komisyonu üyeliği yapmıştır. Bu görevin akabinde Said Paşa'nın ayrılmasından sonra genç yaşında II. Abdülhamit tarafından 2 Mayıs 1882 tarihinde "Başvekil"